

CZÖVEK ANDREA – DOMONKOSI ÁGNES

PÁLYÁRA ÁLLUNK: FELSŐOKTATÁSI SZAKDIDAKTIKAI MÓDSZEREK A GYÓGYPEDAGÓGUSI PÁLYASZOCIALIZÁCIÓ SZOLGÁLATÁBAN

Bevezetés

A tanulmány a képzésbe belépő gyógypedagógus-hallgatók pályaerettiségének szintjét, tudását és attitűdjeit tárgyalja egy alapozó szeminárium gyakorlatainak tanúsága alapján. Az elemzés egy, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem gyógypedagógus-képzésének részét képező kurzus pályaszocializáció érdekében alkalmazott módszertani megoldásait tekinti át annak érdekében, hogy rámutasson a hallgatók attitűdjeire, pályaismeretének szintjére. A *Gyógypedagógiai szociológia – szociális támogató rendszer* címmel indított szeminárium a képzés elején kap helyet, és alapozó tantárgyként minden gyógypedagógus-hallgató számára kötelező. E képzési szakasz után választanak szakirányt a hallgatók, ami a képzés portfóliójában a logopédia, a tanulásban akadályozottak pedagógiája, a pszichopedagógia, illetve az inkluzív nevelés szakiránybővítő lehet. A szemináriumon belül csoportos hospitálás is helyet kap: a képzés korai szakaszától szervezett intézménylátogatások a képzés alapvető koncepciójához tartoznak. Az intézménylátogatás színterei a szociális támogatórendszer minél átfogóbb megismerése érdekében részben a gyermekvédelem területéről kerülnek ki, részben pedig a fogyatékkal élők szociális alap- és szakosított ellátásának köréből.

A kurzust a 2023/2024-es tanévben két oktató – a két szerző – vezette, a tanulmány az ebben az időszakban alkalmazott tanórai gyakorlatok tapasztalatai alapján mutatja be, hogy milyen elképzeléseik, tudásuk és viszonyulásuk van a hallgatóknak a leendő szakmájuk kérdéseihöz. A pedagóguskutatások igazolták, hogy a hallgatók nézeteinek azonosítása és tudatosítása rendkívül fontos ahhoz, hogy hatékony pedagógusokká váljanak (Hunyadiné, 1993); munkánk kiindulópontja, hogy a gyógypedagógusok képzésének eredményessége érdekében hasonlóképpen szükség van ezeknek a tényezőknek a feltárására és kezelésére.

A szemináriumnak a szakmai szocializációs folyamatba való beépítésével az az egyik célunk, hogy a képzés alkalmazkodjon a jelöltek szakmai fejlődési feladataihoz, másrészt a képzésben részt vevők képesek legyenek reflektálni egy differenciált gyógypedagógus-szerepre – értelmezve a személyes tapasztalataikat. Ezért olyan módszereket választottunk, amelyek lehetővé teszik, hogy a képzési folyamatban a kritikai gondolkodás, az elfogadás,

a reflektivitás és az együttműködés is fejlődjön. A szeminárium koncepciójának kialakítása során a konstruktivista tanulásméлет modelljét érvényesítettük. Ez a felfogás a tanulást aktív folyamatként értelmezi, amelyben a hallgató a tudást nem egyszerűen befogadja, hanem sokkal inkább létrehozza (Nahalka, 2002). Ennek a szemléletmódnak egyik fontos összetevője, hogy a személyes tanulási folyamatok közösségekbe ágyazottan zajlanak, így a szeminárium módszertani megoldásaiban fontos elem, hogy a tanulás társas kontextusában rejlő lehetőségeket alkalmazza, például a csoportmódszerek, kollaboratív gyakorlatok segítségével. A hallgatók szabadon érvényesíthették tapasztalataikat, nem korlátoztuk őket előzetes elvárásoknak megfeleltetve a véleményeiket. A hallgatók eltérő élményei, tapasztalatai, hiedelmei egyforma érvényességgel jelentek meg a szemináriumokon, és ezek ütközése, megvitatása révén helyezhették új kontextusba az adott témát. A kipróbált eljárások, a tanórán alkalmazott módszerek konstruktivista pedagógiai hátterét részletesebben is bemutattuk (Czövek – Domonkosi, 2024), jelen tanulmány azt fejt ki, hogy a szemináriumi munka alapján milyen következtetések vonhatók le az elsőéves hallgatóknak a gyógypedagógusi szakmára, illetve annak társadalmi környezetére vonatkozó tudásáról. A szemináriumi munka folyamata a hallgatók előzetes ismereteinek tudatos feltárása révén több tekintetben is képet tud adni a hallgatóknak a pályával kapcsolatos ismereteiről, viszonyulásairól.

A gyógypedagógus-képzésbe belépő hallgatók és a pályaszocializáció

A képzésbe belépő hallgatók a pályaszocializáció folyamatában a felfedezés stádiumában vannak, amelynek fejlődési feladata, hogy az egyén egy általánosnak tartott szakmai célkitűzést dolgozzon ki magának (Super, 1968). A leendő gyógypedagógusok előzetes pályaképe ebben a stádiumban nem reális ön- és pályaismereten alapul, hanem főként konvencionális sztereotípiákra épül, és a korábbi szereptalálkozások élményeit tartalmazza. A gyógypedagógusra vonatkozó szerepelképzelést gyakran nem is a szakma képviselőjével való találkozás, hanem egy pedagógus, valamilyen segítő szakma vagy a fogyatékkal élő emberekkel való találkozás, esetleg személyes vagy családi érintettség alakítja, ami bizonytalanná teszi a szakmai szerepről való elképzelés realitását. A belépő hallgatóktól még nem várhatunk differenciált, jól körülhatárolt gyógypedagógusszerep-képet. A felfedezés stádiumában azonban a pályaeérettség szintjéhez tartozik, hogy aktívan gyűjtik az információkat a pályáról, olvasnak, kérdeznak, kipróbálják magukat önkéntes vagy szabadidős tevékenység formájában, és ismerik a képzési struktúrát.

Azokhoz a szakmákhoz képest, amelyekkel sokat találkozunk, vagy amelyek célcsoportjáról van tapasztalatunk (óvónő, tanár, orvos), a gyógypedagógusok titokzatos világtól eljutni egy realisabb gyógypedagógusképhez tervezést és tudatosságot követel

meg a képzőktől (Dudás, 2007). Ezért a speciális pedagógiai szakértelemmel rendelkező csoportok, a gyógypedagógusok, konduktorok pályaszocializációjának vizsgálata és feltérképezése (Túri, 2017), a professzionalizálódási folyamat feltárása is fontos feladat (Mile – Kállai – Papp, 2023).

A pályaszocializáció tudatos támogatásának a célja az, hogy a gyógypedagógus-képzésbe belépő hallgatók differenciált képet kapjanak a pályáról, amelyre készülnek, és ezt össze tudják hasonlítani az egyéni pályaelképzelésükkel és céljaikkal (vö. Bernolák – Imrik, 2021). A pályaszocializáció magába foglalja a szakmai szerepkörök, értékek és normák megtanulását, amibe ma már beletartozik a társadalmi, szociológiai szemlélet is (Szilágyi, 2005; Ritoók, 1989, 2008; Richardson, 1996; Dudás, 2007).

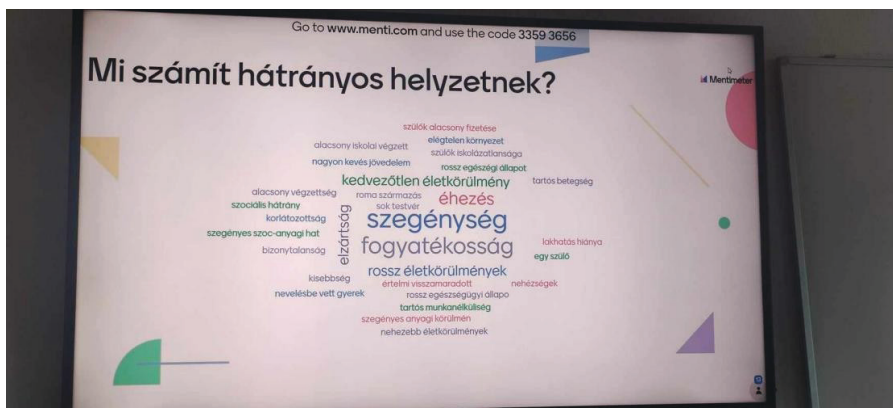
A belépő gyógypedagógus-hallgatók pályakészültsége a tanórai gyakorlatok tükrében

A szakmai szocializációs folyamat erősítése érdekében több olyan pedagógiai módszert alkalmaztunk, amelyek hozzájárulnak a hallgatók pályaismeretéhez. A hallgatói pályaszocializációs készség szintjének feltárásban gyakorlati cél is rejlik, amellet, hogy képet ad a gyógypedagógia tágabb környezetét meghatározó társadalmi viszonyulásokról, a hallgatókat is előkészíti a képzés további, még gyakorlatiasabb szakaszaira, és lehetőséget ad a képzési gyakorlatnak a hallgatókhoz igazított fejlesztésére is.¹

A hallgatók előzetes elképzelései a hátrányos helyzetről

A hallgatók előzetes tudásának feltárásában az egyik összetevőt a hátrányos helyzetről való gondolkodásuk, elképzeléseik megismerése jelentette. A gyógypedagógusi szakma társadalmi környezetét tekintve ugyanis meghatározó, hogy a hallgatók mennyire látják át és hogyan értelmezik a hátrányos helyzet fogalmát és kezelésének lehetőségeit. A hátrányos helyzet konstrukcióinak feltárására a szófelhő módszerét választottuk, és a tanítási folyamatban nem álltunk meg a tudásuk feltérképezésénél, hanem a hallgatók elképzeléseinek csoportosításával új fogalmi keret kialakítására is törekedtünk. Minden hallgatótól három-három, a hátrányos helyzethez kapcsolódó fogalmat kértünk kiindulópontként. A félév során vezetett szemináriumi csoportokban a papíralapú, illetve az online szófelhő lehetőségét is kipróbáltuk (1. ábra).

¹ A hallgatók az órai munka dokumentumainak kutatási, képzésfejlesztési céllal történő felhasználásához hozzájárultak.

1. ábra: Online szófelhő a hátrányos helyzetről

A hallgatók által megadott, a hátrányos helyzetet meghatározó fogalmakat közösen csoportosítottuk. A csoportosítás szempontja a fogalmak tartalmi egyezése, illetve az, hogy mire vonatkoznak – egészségügyi helyzet, családi struktúra, iskolázottság hiánya, pénz hiánya, társadalmi vagy közösségi szintű kirekesztés. Megbeszéltük a csoportosított fogalmak következményeit az egyénre, majd pedig az okokat elhelyeztük a humánökorendszer (Welch, 1987) szintjein. Így láthatóvá válhatott, hogy egy-egy hátrányos helyzetet előidéző tényező hol keletkezik, és így milyen szinteken lehet eredményesen beavatkozni a hátrányok csökkentésébe.

A hallgatók előzetes nézeteit tekintve azt láthattuk, hogy a leggyakrabban előforduló fogalom a hátrányos helyzet kapcsán a SZEGÉNYSÉG (pénz hiánya), illetve az EGÉSZSÉGÜGYI HELYZET volt. A hátrányos helyzetet előidéző okok között szinte kizárólagosan az anyagi javak, a jövedelem hiánya jelent meg, ami a hallgatóknak a társadalmi és szociális működéseket és összefüggéseket tekintve kialakulatlan, nem professzionális nézeteit mutatja. A kurzus célja részben ennek a képnek az árnyalása a szakirodalomban leírt szakmai megközelítések alapján (vö. Várnagy – Várnagy, 2000; Hegedűs, 2020). Miután a hallgatókkal megbeszéltük ezeknek a tényezőknek a következményeit az egyénre vagy csoportra nézve, az új, közösen kialakított fogalmi keret a MEGFOSZTOTTSÁG lett.

A hallgatók előzetes elképzelései szerint a hátrányos helyzet problémája megoldható lenne, ha több pénz lenne a családoknak, vagy jobban odafigyelnének a gyermekekre, azaz az anyagi tényezők kiemelt szerepe mellett a családi és egyéni felelősség hangsúlyozódik az értelmezéseikben. A szemináriumi beszélgetés során a humánökorendszer szintjeihez rendelve a beavatkozás tereit a megoldások keresésében már a rendszerszintű, közösségi és családi/egyéni szintű változás szükségességét is fel tudtuk ismertetni.

A szófelhőből kirajzolódó hallgatói nézet szerint a gyógypedagógus a fogyatékossgal foglalkozik. A fogalmak rendszerszerű közös megvitatása után azonban a hallgatók már differenciáltabban meg tudták határozni, hogy a gyógypedagógus az egyéni szinten magával

a fogyatékossgal, illetve a fogyatékossgal élő emberrel foglalkozik, de a munkája során figyelembe kell vennie a szűkebb és tágabb környezet cselekvési teret befolyásoló hatását is (Bánfalvy, 2006).

A belépő hallgatók fogyatékossgképe metaforakutatás alapján

A metaforakutatás révén az előzetes nézetek és elképzelések közül azt tártuk fel, hogy hogyan gondolkodnak a hallgatók a fogyatékossggal élő emberekről. A pedagógusok viszonyulásaira vonatkozó kutatásokat kiegészítve (Réti – Csányi, 1998) az újabb eredmények (Dorogi – Hegedűs, 2023) azt mutatják, hogy a gyógypedagógusok szakmájukból adódóan jóval elfogadóbbak, és ez az attitűd szintén a pályaszocializáció folyamatában formálódik. A gyógypedagógusok fogyatékossghoz kapcsolódó nézetei, hiedelmei, értékei, tapasztalatai alapvetően határozzák majd meg a szakmai tevékenységüket is. A metaforakutatás az ilyen jellegű elképzelések feltérképezésében hatékony módszernek számít (Vámos, 2001, 2003), ugyanis a kifejtetlen viszonyulások megismerésében a metaforáknak, hasonlatoknak feltáró erejük van (Gulya, 2019; Gulya – Vajnai – Szabó, 2023). A metaforákat a humánökorendszer három szintjén az egyén, a közösségek és a társadalom szintjét megkülönböztetve alkottattuk meg. A kurzus legelején a fogyatékossg lehetséges értelmezéseiről zajló párbeszédet megelőzve töltöttük ki a szeminárium összes hallgatójával a három hasonlatot alkottató, illetve egy fogalommeghatározást kérő online kérdőívet (1. melléklet). A kérdőív anyaga a pedagógiai célú felhasználáson túl lehetőséget teremtett a kurzus oktatói számára a feltáró kutatómunkára is (Czövek – Domonkosi, 2023). A kérdőívet 92 hallgató töltötte ki, így az elemzésben fejenként 3 metaforából tudtunk kiindulni (N = 276).

A kérdőívek kitöltése után a hallgatók megkapták az összes, a csoportjuk által alkotott metaforát, és kértük, hogy találjanak szempontokat a csoportosításukhoz, próbálják kategorizálni a kapott metaforákat. A metaforák csoportosítása előtt megismertettük őket a főbb fogyatékossgai modellekkel, azaz részletesen bemutattuk a morális, a medikális, a szociális és az emberi jogi modellre jellemző sajátosságokat (Könczei – Hernádi, 2011), hogy azok támpontot jelenthessenek az értelmezésben.

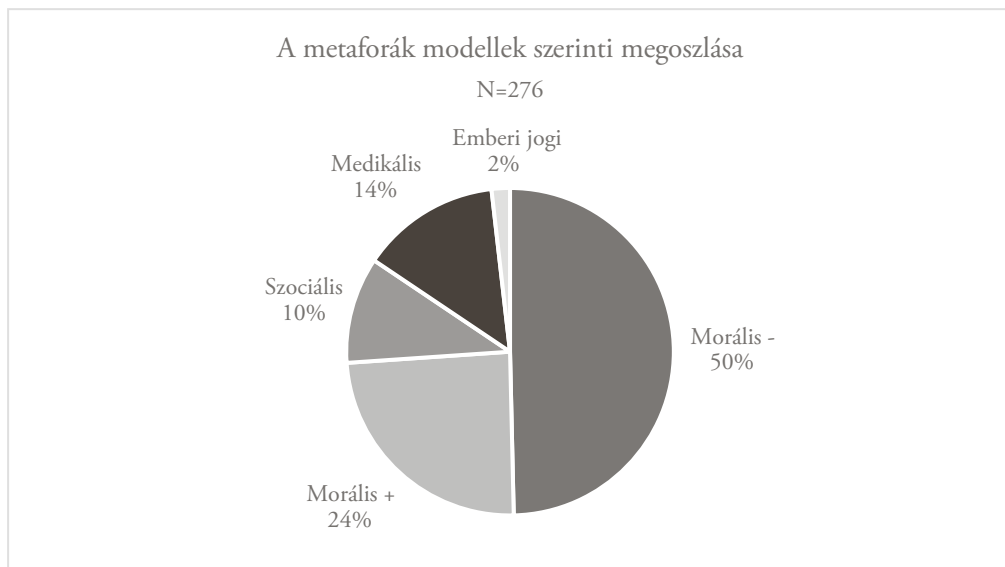
A hallgatók elsődleges csoportosítási szempontjai ennek ellenére a metaforákban megjelenő szimbólumokra vonatkoztak. Felvetődött például, hogy állat, növény, tárgy a fogyatékossgot leíró forrástartomány, és az is, hogy milyenek a metaforákban a fogyatékossggal élő személyekre irányuló cselekvések, azaz bántják, szeretik, elutasítják vagy befogadják őket.

A hallgatók szempontjainak és rendszerezéseinek megbeszélése után az általunk elvégzett csoportosítás és a modellek szerinti részletes feldolgozás, tartalomelemzés alapján (Czövek – Domonkosi, 2023) továbbgondolhatóvá tettük az elképzeléseiket. Rámutattunk, hogy metaforáikban a modellek közül a morális modell jelenik meg legnagyobb arányban. Vagyis értelmezésükben a fogyatékossg egyéni probléma, továbbá kötelességünk

a rászorulókon való segítség. Ugyanebben a kategóriában megjelentek olyan metaforák is, amelyekben a fogyatékossgal élő „képtelensége” mutatkozik meg, vagy ahol a közösség negatívan ítéli meg, és a minősítés alapja a mássága. A fogyatékossgal élő személy ezekben az elképzelésekben jellemzően alacsonyabb értékű entitásként jelenik meg, akivel óvatosan kell bánni, vagy különleges figyelmet igényel, vagy felesleges a közösség számára (például *nem lesz képes szárnyalni; púp a háton; kirekesztik; más; szerethető/gyámoltalan/érték; különleges ékszer*).

A második legnagyobb arányban a medikális modell érvényesült a hallgatók metaforáiban, vagyis úgy mutatják be a fogyatékossgal élő személyeket, mint akik tökéletlenek, de figyelem hatására olyanok lesznek, mint az ép társaik (például *virág, amely fény, locsolás eredményeként kivirágzik; szárnyaszegett madár, amely meggyógyítható és szárnyalhat*).

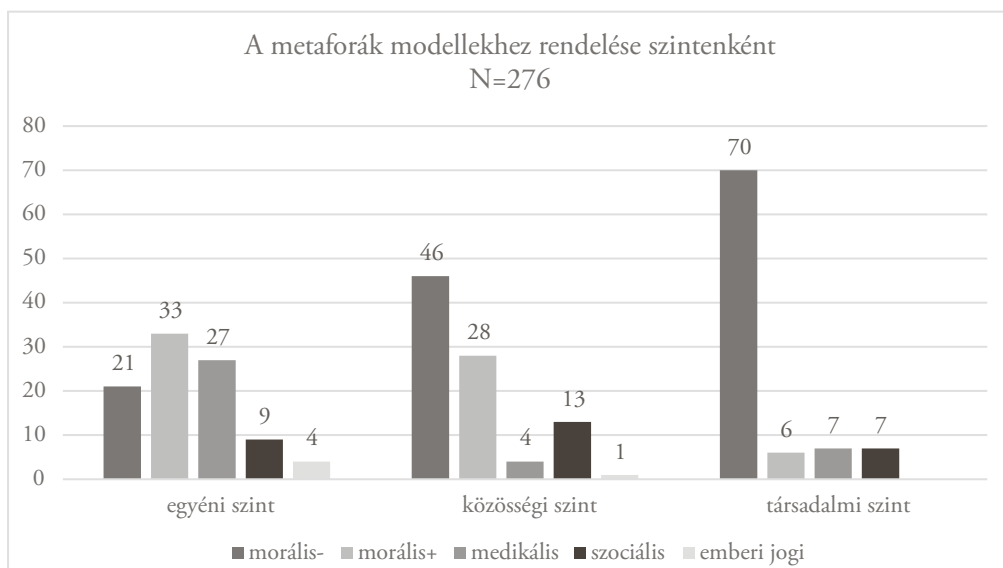
Emellett a szociális modellhez az összes metafora 10%-a, míg az emberi jogi modellhez mindössze 2%-uk volt köthető. Ez a tényező egyértelműen jelzi a hallgatók tájékozódásának korai stádiumát, egyrészt a gyógypedagógiai képzésben általában érvényesülő medikális szemlélet kialakulatlanságát, másrészt a jogi szabályozással kapcsolatos tudás hiányosságait. A morális modell nagymértékű érvényesülése is azzal hozható összefüggésbe, hogy a hallgatók még a szakmai tudatosság kezdetén járnak, és a hétköznapi gondolkodást átszövő morális, segítő mozzanatok meghatározóak az elképzeléseikben.

1. diagram: A metaforák modellek szerinti megoszlása

A kérdőív egyes kérdéseinek, azaz az egyéni, a közösségi és a társadalmi szintnek a metaforáit összevetve az állapítható meg, hogy minél inkább haladunk a humánökorendszer

nagyobb egységei felé, annál inkább a negatív megítélést mutató morális modellhez köthető metaforák érvényesülnek.

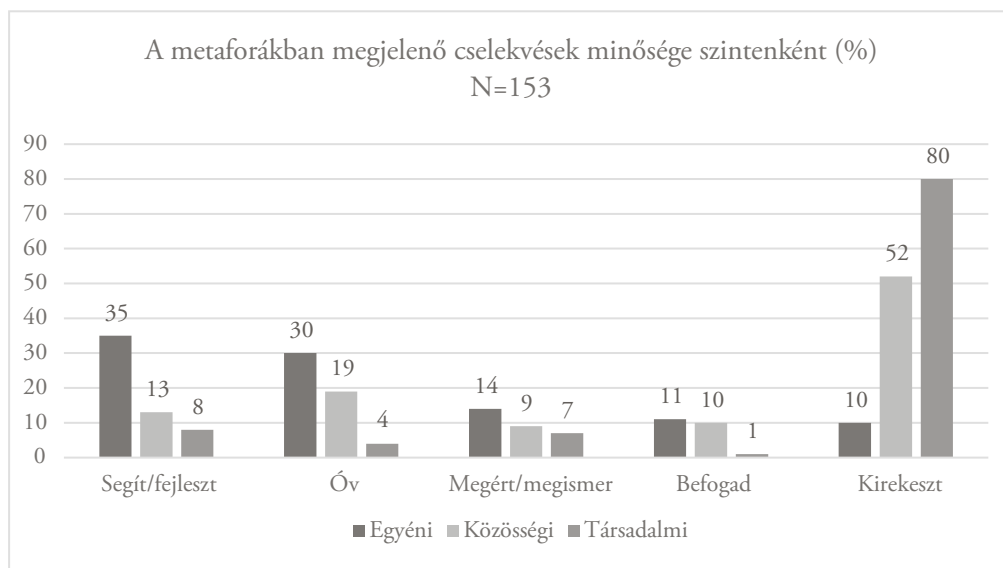
2. diagram: A metaforák modellhez rendelése szintenként

A morális metaforák emocionális oldalról ragadják meg a fogyatékossgal élők helyzetét, így az, hogy az egyéni szinten, azaz a hallgatók elképzeléseit mutatva a fogyatékossgal élőkről megalkotott metaforákban ez a szemlélet magasabb arányban fordul elő, az az irántuk érzett felelősség megfogalmazása is egyben – még akkor is, ha nem feltétlenül a professzionális cselekvés motivációjának mutatója. A metaforák alapján azonban a hallgatói elképzelésekben a társadalom kevésbé támogató közegnek tűnik a fogyatékossgal élő személyek számára. Ez a szemléletmód pedig a majdani gyógypedagógusi munkában protektív, paternalista viszonyt eredményezhet, ezért is tartjuk fontosnak, hogy a képzés során aktívan foglalkozzunk ezekkel a viszonyulásokkal.

A hallgatók számára a posztmodell (Könczei – Hernádi, 2011) mint a szakmai cselekvést meghatározó keret akkor érthető meg, ha a klasszikus modellek már jól átláthatók, és így a kritikájuk is értelmezhetővé válik. A modellek értelmezése a hallgatók számára azonban elvont, túl teoretikus volt ahhoz, hogy közelebb hozza a metaforák tanulságát a gondolkodásukhoz.

A hallgatói viszonyulások feltárásának és alakításának további fontos eleme volt, hogy a metaforákban megmutatkozó, a fogyatékossgal élő személyek felé irányuló cselekvéseket is bemutassuk és elemezzük. Az elemzett 276 metaforában 153 cselekvésre vonatkozó kifejezést azonosítottunk, amelyeket az alábbi jelentésmozzanatok alapján csoportosítottunk:

- SEGÍTSÉG/FEJLESZTÉS: *segít, fejleszt, megtanít, öntöz, gondoz, ellát*
- VÉDELMEZÉS, MEGÓVÁS: *óvatosan bánt, dédelget, gyengéden bánt, vigyáz rá*
- MEGISMERÉS/MEGÉRTÉS: *megért, megtalál (kulcsot), megismer, megfejt (rejtvény)*
- BEFOGADÁS: *beilleszt (puzzle-darab), befogadják, megtanul együttműködni*
- KIREKESZTÉS: *elítél, gúnyosan néz, fél, szánakozik*

3. diagram: A metaforákban megjelenő cselekvések minősége szintenként

A fogyatékossgal élő személyek felé irányuló cselekvéseket jelölő fogalmak aránya az egyéni szinten a leginkább differenciált, a nagyobb közösségek felé haladva egyre dominánsabb a kirekesztést jelölő fogalmak aránya. Ezekre az adatokra építve lehetett arról beszélni a hallgatókkal, hogy kinek a felelőssége a humánökorendszer különböző szintjein a változás elérése. Lehetett beszélgetni arról is, hogy fontos az, hogy a szakma képviselői képesek legyenek aktorként jelen lenni ebben a közegben, illetve ezzel szembeállítva, hogy az érintett legyen képes önmaga helyzetének alakítására. A beszélgetések nyomán érthetővé vált a hallgatók számára, hogy különböző szinteken különböző változások érhetők el. A metaforákban megmutatkozó cselekvések feltárása révén azt is meg tudtuk vitatni, hogy a fogyatékossgal élő személyek felé irányuló cselekvések a környezeti hatások mely aspektusára adnak választ, és melyekre nem.

A belépő hallgatók szempontjai az intézménylátogatások tapasztalatainak feldolgozásában

A szeminárium keretein belül kerül sor csoportos hospitálásokra, amelynek során két fogyatékossgal élő személyek ellátását szolgáló intézményt, illetve egy, a gyermekvédelem körébe tartozó intézményt látogattunk meg. Az intézménylátogatások egyik célja, hogy a hallgatók megismerjék az ellátórendszert, legyen képük az intézményekről, a bennük folyó munkáról, és lehetőséget kapjanak a célcsoportjukkal való találkozásra. A másik cél, hogy képesek legyenek kritikusan reflektálni az intézmények működésére, elsősorban arra, hogy mi a funkciójuk, milyen célokat tűznek ki, és azokat hogyan tudják megvalósítani. Az élmények feldolgozására reflektív napló készítését (Gulya–Szivák–Fehérvári, 2020) kértük a hallgatóktól, amelyek legfőbb tapasztalatainak a feldolgozására a kontaktórákon is sor került. A kurzus során meglátogatott intézmények az Értelmi Fogyatékosok Nappali Ellátó Központja (Eger), a Heves Vármegyei Gyermekvédelmi Központ, Befogadó Otthon és az Andornaktályai Fogyatékosok Otthona és Rehabilitációs Intézete voltak. Ezek az intézmények évről évre segítik oktatóinkat, bekapcsolódnak a gyakorlatorientált képzésbe.

A hallgatók reflektív naplóiban elsősorban az élmények, az érzelmekre ható események jelentek meg, mind a szakemberre, mind a fogyatékossgal élő személyekre vonatkozóan. Másodsorban az intézményben folyó munka és az azt meghatározó törvényi szabályozások kerültek megfogalmazásra, lejegyezve azokat a tényeket, amelyeket az intézménylátogatás során hallottak. Ezen túlmutató elemzés vagy reflexió kevésbé jelent meg. A naplók anyaga is azt mutatta tehát, hogy a kurzus során feltárandó összefüggések felismerése a gyakorlatban nem bizonyul könnyű feladatnak. Ez pedig a pályaszocializációs folyamat szempontjából nem meglepő, hiszen a szeminárium hallgatói elsősök, ismeretlenek számukra a megtapasztalt helyzetek, nagy élményt jelent az, amit láttak az intézményekben, így a beszámolóikban is az ilyen jellegű, affektív elemek kerültek többségbe.

A reflektív gondolkodás segítése érdekében a szemináriumon a látott és leírt tapasztalatoknak a vita módszerét alkalmazva igyekeztünk tágabb, összetettebb értelmezést adni. A következőkben bemutatunk néhány olyan, a reflektív naplókából származó megfigyelést, amelyek célzottan megvitatásra kerültek a kurzus során.

Tematizáltuk a fogyatékossgal élő személyek életkorának, családi és intézménybeli szerepének ellentmondásait. Kérdésként merült fel a fogyatékossgal élő személyek valós életkora és az a szerep, azaz a gyermekszerep, amelybe az intézmény belehelyezte őket. A hallgatói naplókban ugyanis, visszaautalva az intézményvezető beszámolójára, a hallgatók egy része *gyerek*-ként hivatkozott az intézményt látogató személyekre:

Mielőtt felveszik őket a szolgáltatásba, kéri a szülőket, hogy kísérik el hozzájuk a gyerekeket. (H15)²

Problémaként vetődött fel a hallgatók egy részében a fogyatékossgal élő személyekkel való kapcsolat kialakításának módja és lehetősége:

*Izgultam, hogy mi lesz (a fogyatékossgal élőkkel való találkozáskor). (H32)
Akikkel találkoztam a fogyatékossgal élő személyek közül mind vidámak, közvetlenek és barátságosak voltak. Nagyon nyitottak voltak. (H29)*

A fogyatékossgal élő személyeknek szervezett programokat, foglalkozásokat érintően vitát kezdeményeztünk arról is, hogy a szórakozást tekintve paternalista gondoskodásra vagy pedig az autonómia biztosítására van szükség, a hallgatói értelmezésekben ugyanis csak pozitív megítélés jelent meg az intézmény által biztosított programokhoz, előírt feladatokhoz kötődően:

*Az intézményben hetente rendszeres programok vannak pl.: tánc- és drámafoglalkozás. Mindenkinek van feladata, amit értékelnek, és ez megjelenik a faliújságon. (H21)
Érezhető volt, hogy mindent megtesz (az intézményvezető) azért, hogy az oda járók örömmel töltsék a mindennapjaikat és élménnyel térjenek haza. (H34)*

A gyermekvédelmi intézményben tapasztaltakhoz kapcsolódóan beszélgetés bontakozott ki arról, hogy milyen a gyermekek társadalmi, közösségi, családi meghatározottsága, hogyan értelmezhető a gyermekek viselkedése kapcsán az egyéni felelősség kérdése. A viták lehetőséget teremtettek arra, hogy a hallgatóknak differenciáltabb elképzelése alakuljon ki a szakmai munkáról és a célcsoporthoz való viszonyról. A vita többféle elképzelésnek enged teret, nem célja a konszenzus, inkább az egyéni konstrukciók újragondolása a sokféle nézőpont alapján. Kimondódtak olyan gondolatok, amelyek elmozdulást jelentenek a laikus elképzelésektől, még ha nem is konzisztens szakmai elképzeléseket jelezve, de utat nyitva azok kialakulásának. A következő megfogalmazás például mutatja a szakmai elköteleződés érzelmi hangsúlyát és az elképzelt szakmai viszony gondoskodásra épülő jellegét: „Én értem, hogy nem gyerekek, de én akkor is úgy szeretem őket.”

Az agresszív gyermeki viselkedés büntethetőségének kérdésében a módszertani megoldás hiánya, a szakmai megoldás megtalálásában való elakadás is meg tapasztalható volt a beszélgetés során: „*De akkor mit tegyenek, ha verekedés van?*” Vagyis az agresszív viselkedés

² Az egyes hallgatói naplókat a könnyebb hivatkozás érdekében kódokkal láttuk el.

büntetésének elutasítása megjelenik, de nincs még a hallgatóknak megoldásuk/módszertani ismertük, ezért elakadnak a helyzet kezelésének lehetőségeit keresve.

A bemutatott helyzetek, értelmezésbeli elakadások a képzésnek, a pályaszocializációs folyamatnak ezen a szintjén természetesnek számítanak. A viták, az átbeszél, kibeszélt élmények lehetőséget teremtenek arra, hogy a megértés megtörténjen, és előkészítse a fogalmi váltást.

Összegzés

A szeminárium megvalósításhoz kidolgozott módszerek a gyógypedagógiai kompetencia 0. szintjén megjelenő saját nézetek elemzéséhez is hozzájárultak. A kurzus gyakorlatai lehetőséget nyújtottak, hogy a hallgatók saját elképzeléseiket összevessék a professzionális szakmai identitás szakirodalmi kérdéseivel. A szemináriumon alkalmazott gyakorlatok tapasztalatai a hallgatók strukturálatlan szakmai elképzeléseire, illetve homályos, kidolgozatlan társadalomképre mutattak rá.

A szeminárium olyan oktatási, módszertani koncepcióval lett megtervezve, amely a tudáskonstruálásra alkalmas, és differenciálja, bővíti a hallgatók pályaelképzelését, és így a pályaszocializációs folyamat alakulásának katalizátora lehet. Az elvégzett gyakorlatok során a hallgatók tudásáról és attitűdjeiről kapott kép megerősíti, hogy a pályaszocializáció tudatos alakítására szükség van a képzés során.

A kialakított módszereket a következő években is alkalmazzuk, és a tapasztalataink alapján finomítjuk, átdolgozzuk úgy, hogy a tananyag alkalmas legyen a gyógypedagógusi tevékenység társadalmi összefüggéseit mérlegelő, reflektív viszonyulás formálására. Ebben a tanulmányban pilotjelleggel nyújtottunk képet a képzés elején járó hallgatóknak a hátrányos helyzettel, illetve a fogyatékoság jelenségével kapcsolatos elképzeléseiről. Célunk, hogy ezekre a tapasztalatokra építve egy kidolgozottabb módszertant hozzunk létre a gyógypedagógus-jelöltek pályaszocializációs készségének felmérésére.

Irodalom

- Bánfalvy Csaba (2006): *Gyógypedagógia szociológia*. ELTE, BGGYFK: Budapest.
- Bernolák Dóra – Imrik Eszter (2021): Érintéstől a tanításig: Gyakorlatvezetői tapasztalatok értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányos gyógypedagógus hallgatók korai fejlesztés területén és óvodai szintén végzett gyakorlatairól az ELTE Gyakorló Óvoda és EGYMI intézményében. *Gyógypedagógiai Szemle*, 49. 2–3. szám. 217–226.
<https://doi.org/10.52092/gyosze.2021.2-3.8>

- Czövek Andrea – Domonkosi Ágnes (2023): Gyógypedagógus-hallgatók nézetei a fogyatékkal élő személyekkel kapcsolatban: fogalmak és metaforák. In: Bajzát Angéla – Csányi Kinga – Győri János (szerk.): *Elkötelezettség és rugalmasság: a neveléstudomány útjai az átalakuló világban: Absztraktkötet*. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság; ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar: Budapest. 263.
- Czövek Andrea – Domonkosi Ágnes 2024. A konstruktivista pedagógiai szemlélet szerepe a gyógypedagógus-hallgatók pályaszocializációjának támogatásában. *Eruditio – Educatio*, **19**, 4 sz. 18–33. <https://doi.org/10.36007/eruedu.2024.4.018-033>
- Dudás Margit (2007): Tanárjelöltek belépő nézeteinek feltárása. In: Falus Iván (szerk.): *A tanárrá válás folyamata*. Gondolat Kiadó: Budapest. 46–120.
- Gulya Nikoletta (2019): Egy fogyatékkal élő emberekkel kapcsolatos komplex szemléletformáló program hatásvizsgálata. In: Karlovitz János Tibor – Torgyik Judit (szerk.): *Szaktudomány és más emberközpontú tanulmányok*. Komárno: International Research Institute. 227–238.
- Gulya Nikoletta – Szivák Judit – Fehérvári Anikó (2020): A reflektív naplók alkalmazásának lehetőségei a tanárképzésben. *Iskolakultúra*, **30**, 9. sz. 45–63. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2020.9.45>
- Gulya Nikoletta – Vajnai Viktória – Szabó Lilla (2023): Pedagógusnézetek a fogyatékkal élő emberekről és társadalmi helyzetükről, szerepükről. *Neveléstudomány: Oktatás – Kutatás – Innováció*, **11**, 3. sz. 30–45. <https://doi.org/10.21549/NTNY.42.2023.3.2>
- Dorogi Kiara Dominika – Hegedűs Roland (2023): Kiket és hogyan fogadnak el a pedagógusok? Sajátos nevelési igényű gyermekek, felnőttek elfogadása a többségi pedagógusok és gyógypedagógusok körében. *Esély*, **34**, 4. sz. 20–38. <https://doi.org/10.48007/esely.2023.4.2>
- Hunyady Györgyné (1993): A pedagógusképzés és a neveléstudomány. *Magyar Pedagógia*, **3–4**, 161–171.
- Könczei György – Hernádi Ilona (2011): A fogyatékképzéstudomány főfogalma és annak változásai. In: Nagy Zita Éva (szerk.): *Az akadályozott és az egészségkárosodott emberek élethelyzete Magyarországon. Kutatási eredmények a TÁMOP 5.4.1 projekt kutatási pillérében*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet: Budapest.
- Mile Anikó – Kállai Gabriella – Papp, Gabriella (2023): „Az együttnevelést segítő gyógypedagógiai tevékenység professzionalizálódása”. *Gyógypedagógiai Szemle*, **51**, 3. sz. 229–244. <https://doi.org/10.52092/gyosze.2023.3.1>
- Nahalka István (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyermekekben. Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó: Budapest.
- Richardson, Virginia (1996): The Role of Attitudes and Beliefs in Learning to Teach. In: Sikula, John (eds.): *Handbook of Research on Teacher Education*. MacMillan. 102–119.

- Réti Csilla – Csányi Yvonne (1997): Gyakorló pedagógusok és leendő tanítók attitűdjeinek felmérése az integráció témájában. *Gyógypedagógiai Szemle*, **26**, 2. sz. 81–89.
- Ritoók Pálné (1989): Ifjúkori identitás a pályaszocializációval összefüggésben In: Ritoók Pálné – Gillemontné Tóth Mária (szerk.): *Pályalélektan. Szöveggyűjtemény*. Tankönyvkiadó: Budapest. 48–68.
- Ritoók Magda (2000): *Pályafejlődés – pályafejlődési tanácsadás. Egy negyven évet átfogó longitudinális pályakövető vizsgálat tanulságai*. ELTE Eötvös Kiadó: Budapest.
- Super, Donald E. (1968): *Career Development: Self-concept Theory*. College Entrance Examination Board: New York.
- Szilágyi Klára (2005): *A fiatalok és felnőttek pályaaorientációs és karrierépítési készségeinek szintje, fejlesztésének lehetőségei*. Kontakt Alapítvány: Budapest.
- Túri Ibolya (2017): Konduktori szakértelem a hallgatói nézetek tükrében. *Tudomány és Hivatás*, **2**, 46–56.
- Varga Aranka (2013): Hátrányos helyzet az új jogszabályi környezetben. *Iskolakultúra*, **3–4**, 134–137.
- Várnagy Elemér – Várnagy Péter (2000): *A hátrányos helyzet pedagógiája*. Corvinus Kiadó: Budapest.
- Welch, Gery J. (1987): An integrative approach to social work practice. In B. W. McKendrick (ed.) *IntruducIon to Social Work in South Africa*. Owen Burgess, Pinetown. 152–176.

Melléklet

A fogyatékossga vonatkozó metaforákat vizsgáló kérdőív

Gondolja végig, hogy mi jut eszébe, ha egy fogyatékossgal élő emberre (gyerekekre, fiatalra, felnőttre) gondol. Az elképzelését fogalmazza egy hasonlatban! *

Kezdje úgy a mondatot, hogy:

Egy fogyatékossgal élő ember olyan, mint....., mert.....

Saját válasz

Gondolja végig, hogy milyennek lát egy fogyatékossgal élő embert, ha az egy osztályközösségben, munkahelyen vagy a szomszédságban van! Az elképzelését fogalmazza meg egy hasonlatban! *

Kezdje úgy a mondatot, hogy:

Egy fogyatékossgal élő ember a közösségben olyan, mint.....mert.....

Saját válasz

Gondolja végig, hogy ön szerint az emberek mit gondolnak a fogyatékossgal élő emberekről, a társadalom hogyan viszonyul hozzájuk! Az elképzelését fogalmazza meg egy hasonlatban! Kezdje úgy a mondatot, hogy: *

Egy fogyatékossgal élő ember a társadalmunkban olyan, mint....., mert.....

Saját válasz

Fogalmazza meg definiíószerűen a fogyatékossga fogalmát! *

Saját válasz